

تحلیل و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی محیط‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان قلعه‌بیابان شهرستان داراب)

سعیدرضا اکبریان رونیزی* - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
رنا شیخ بیگلو - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

پذیرش: ۱۳۹۴/۷/۱۲

وصول: ۱۳۹۴/۴/۲۵

چکیده

توسعه پایدار روستایی دارای ابعاد مختلفی است که در بین آنها بعد پایداری اجتماعی در تحقق اهداف توسعه روستایی بسیار حائز اهمیت است. این بعد از پایداری، تعیین نیازمندی‌های اجتماعی حداقلی برای توسعه بلندمدت و شناسایی چالش‌های پیش روی عملکرد جامعه در بلندمدت را دنبال می‌کند. دستیابی به پایداری اجتماعی در نواحی روستایی، نیازمند شناخت و تحلیل وضعیت پایداری اجتماعی روستاها است. بر همین اساس، پژوهش حاضر با هدف سنجش، تحلیل و اولویت‌بندی نواحی روستایی دهستان قلعه‌بیابان (شهرستان داراب) از لحاظ پایداری اجتماعی تدوین یافته است. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز در این پژوهش، با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده است. واحد تحلیل پژوهش خانوارهای ساکن در ۷ روستای بالای ۲۰ خانوار است که ۱۰ درصد آنها (۱۸۵ خانوار) به عنوان خانوار نمونه انتخاب شدند. داده‌های گردآوری شده با استفاده از آزمون‌های آماری T تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه و آزمون تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر، تجزیه و تحلیل و در راستای اولویت‌بندی روستاهای مورد مطالعه از تکنیک RALSPI استفاده شده است. نتایج حاصله نشان می‌دهد که نواحی روستایی داراب از لحاظ پایداری اجتماعی بالاتر از حد متوسط قرار دارند که البته تفاوت معناداری از این لحاظ در بین روستاها وجود دارد؛ همچنین بر اساس مدل RALSPI مشخص شد که از لحاظ پایداری اجتماعی روستای فتح‌آباد در بالاترین رتبه و روستای بیخ‌وبنگل در پایین‌ترین رتبه قرار دارد. نهایتاً اینکه مشخص گردید، معیارهای جمعیت، امکانات و خدمات و نیز معیار رضایت زیستی نقش مؤثری در بالابودن میزان پایداری اجتماعی روستاها دارند.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار، پایداری اجتماعی روستا، مدل RALSPI، دهستان قلعه‌بیابان.

مقدمه

با مطرح شدن توسعه پایدار به مرور زمان، مفهوم آن از یک نگرش به شدت زیست‌محیطی به مفهومی که شامل برابری دسترسی به منابع طبیعی است تغییر یافت. مفهومی که برابری دسترسی، بهزیستی انسانی و هزینه‌ها (منافع اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی) را توزیع می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۷: ۱۰۸). یونگ^۱ (۱۹۹۲: ۳۵) اعتقاد دارد توسعه پایدار کامل باید ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی فرهنگی را در نظر گیرد. توسعه پایدار تنها مبتنی بر سیاست‌های محیطی نیست و بدون حل مسائل اجتماعی و اقتصادی، توسعه پایدار محقق نخواهد شد. همچنین این امر نیازمند نگرش کل‌نگرانه به سیاست‌های توسعه محیطی، اجتماعی و اقتصادی و یکپارچگی است (اینسکیپ^۲، ۱۹۹۱: ۸۵)؛ چراکه محیط طبیعی به عنوان یک نظام گسترده از طرفی شرایط اولیه زندگی برای انسان را فراهم نموده و از طرفی دیگر با توجه به ظرفیت‌های آن محدودیت‌هایی را نیز ایجاد می‌نماید. در بستر محیط طبیعی، محیط اجتماعی شکل گرفته است که بستری برای زیرنظام اقتصادی جهت اغناء نیازهای انسان به شمار می‌رود (بیرکمن^۳، ۲۰۰۰).

گزارش آینده مشترک ما چهار ویژگی را برای پایداری عنوان می‌نماید: ۱- برنامه‌ریزی کل‌نگر و تصمیم‌گیری راهبردی؛ ۲- محافظت از فرآیندهای اکولوژیکی حیاتی؛ ۳- حمایت از میراث بشری و تنوع زیستی؛ ۴) رشدی که در طول زمان نیز پایدار بماند (لندورف^۴، ۲۰۰۹). با توجه به ادبیات موجود در زمینه پایداری، دیدگاه‌ها و تعاریف گوناگون و رهیافت‌های مختلف و معانی متفاوت پایداری، اکثر محققین سه هدف برای پایداری شامل مسئولیت‌پذیری محیطی، انسجام اجتماعی و بازدهی اقتصادی در نظر می‌گیرند که به طور پیچیده‌ای با یکدیگر در ارتباط هستند و از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند (سچرنر^۵، ۲۰۱۰).

از جمله ابعاد پایداری، بعد اجتماعی آن است که در سال‌های اخیر، به عنوان مؤلفه‌ای اساسی از توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته و در گفتمان جوامع پایدار جا باز کرده است (کلانتونیو^۶، ۲۰۰۸). پایداری اجتماعی را در معنای عام می‌توان به صورت حفاظت و بهبود بخشیدن رفاه نسل‌های فعلی و آتی تعریف کرد. طبق مطالعات مک‌کنزی^۷ (۲۰۰۴) این شرایط برابری دسترسی به خدمات کلیدی (از جمله بهداشت، تحصیلات، حمل و نقل، مسکن و تفریحات) و همچنین برابری بین نسل‌ها را درهم می‌آمیزد. بدین معنا که نسل‌های آتی به واسطه فعالیت‌های نسل حاضر آسیب نمی‌بینند (مایکل و پیکاک^۸، ۲۰۱۱).

این بعد از پایداری که هدفش تعیین نیازمندی‌های اجتماعی حداقلی برای توسعه بلندمدت و شناسایی چالش‌های پیش روی عملکرد جامعه در بلندمدت است (بیارت^۹، ۲۰۰۲) به رابطه انسان و انسان، تعالی رفاه فرد، بهبود دسترسی به سلامت و بهداشت، خدمات آموزشی، توسعه فرهنگ‌های مختلف و برابری و رفع فقر مربوط می‌شود (زاهدی، ۱۳۸۶: ۳۶). پایداری اجتماعی به کیفیت جوامع اشاره داشته و بیانگر ماهیت روابط اجتماعی و درونی جوامع است (لیتیج و گریسر^{۱۰}، ۲۰۰۵)؛ بنابراین تلاش‌ها برای پرداختن به این بعد منجر به

- 1- Young
- 2- Inskip
- 3- Birkmann
- 4- Landorf
- 5- Schorner
- 6- Colantonio
- 7- McKenzie
- 8- Michael & Peacock
- 9- Biart
- 10- Littige & Grieser

یک سیستم پایدار از لحاظ اجتماعی می‌شود که نتیجه آن، عدالت در توزیع و نیز تدارک کافی خدمات اجتماعی است (آسفا و فروستل^۱، ۲۰۰۷).

در سال‌های اخیر، پایداری به عنوان رویکردی بنیادین برای هر نوع توسعه، از جمله توسعه روستایی مورد توجه است. هر سکونتگاه روستایی از عرصه‌های گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که هر یک نمایانگر یکی از جنبه‌های زندگی اجتماعی است تشکیل می‌شود. بر این اساس، فضای روستایی با توجه به ویژگی‌های محیطی و اکولوژیکی و خصوصیات اجتماعی - اقتصادی خود دارای ساختار معینی است که گویای توانمندی‌های بنیادی و استعدادها بالقوه و بالفعل آن است. هرگاه در روند توسعه و تکامل سازمان فضایی سکونتگاه‌ها وقفه‌ای ایجاد شود، در نظام و عملکرد این سازمان نابسامانی‌هایی به وجود می‌آید که منجر به ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی می‌شود. در چنین شرایطی دخالت در نظام سکونتگاهی به منظور پایدار نمودن و بهینه‌سازی آن ضروری است (شایان و همکاران، ۱۳۹۰)؛ همچنین باید توجه داشت با روند نزولی وضعیت اقتصاد روستا، جابه‌جایی و مهاجرت‌های گسترده روستاییان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمده جمعیت در حاشیه و... برنامه‌ریزی جهت دستیابی به توسعه پایدار روستایی لازم و ضروری است (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۲).

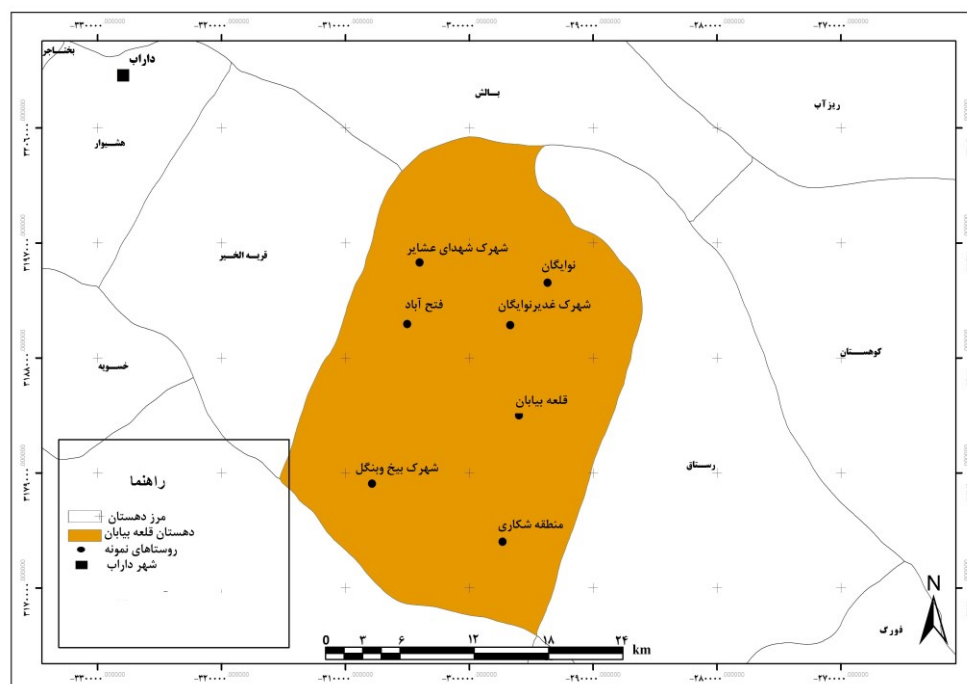
بررسی‌ها نشان می‌دهد که مؤلفه‌های متعددی مبنای شناخت پایداری اجتماعی در سطح جوامع روستایی و شهری بوده‌اند. در این راستا، سازمان توسعه و همکاری اقتصادی، مباحث کلیدی توسعه پایدار در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی را به‌ویژه در دو بخش الف: کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی؛ مانند قابلیت دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی، مسکن و درآمد؛ ب: جمعیت شناختی؛ شامل تراکم جمعیت، تغییر ساختار جمعیت، الگوهای مهاجرت میان روستا و شهر و مباحث فرهنگی، مطرح کرده است (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۲).

در فرآیند توسعه پایدار، نقش پایداری اجتماعی در تحقق اهداف توسعه روستایی بسیار حائز اهمیت است. از این رو، در اهداف راهبردی توسعه پایدار، بر مضامینی چون توانمندسازی، افزایش قدرت انتخاب، توسعه و گسترش مشارکت، ارتقای کیفیت زندگی، ظرفیت‌سازی نهادی، امنیت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و رفاه اجتماعی بسیار تأکید شده است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰). در این میان، نکته قابل تأمل، دستیابی به پایداری اجتماعی در روستاها است که بدین منظور در هر جامعه‌ای نیاز به سنجش میزان پایداری و نیز عوامل مؤثر در آن است که این موضوع می‌تواند راهنمایی پیشروی برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران باشد. با درک درست از نارسایی‌ها و چالش‌های موجود از منظرگاه اجتماعی بستر مناسبی برای نیل به توسعه پایدار روستایی فراهم گردد. بر همین اساس، پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن سنجش میزان پایداری اجتماعی و اولویت‌بندی روستاهای دهستان قلعه‌بیابان (شهرستان داراب) به پرسش‌های اصلی زیر پاسخ دهد: الف: پایداری اجتماعی در نواحی روستایی مورد مطالعه در چه سطحی قرار داد؟ ب: آیا تفاوت معناداری بین معیارهای پایداری اجتماعی وجود دارد؟ ج: چه تفاوتی میان نواحی روستایی از لحاظ پایداری اجتماعی وجود دارد؟ در راستای پاسخگویی به پرسش‌ها باید توجه داشت به پایداری اجتماعی می‌توان از سه بعد توجه کرد، بعد عملی که به استفاده از روش‌ها و شاخص‌های مرتبط و در راستای پایداری اقدام می‌کند. در این بعد پایداری روش‌ها، موضوعات و شاخص‌هایی نظیر توانمندسازی افراد جامعه، مشارکت، قابلیت دسترسی، رفاه،

اشغال، سلامتی، امنیت و سایر شاخص‌هایی مدّ نظر است که استانداردهای زندگی را تعیین می‌کنند. بعد دوم مربوط به پایداری سیاست‌ها است و بر اساس اصول و اهداف ارزیابی می‌کند بدین صورت که آیا این اصول و اهداف متناسب با مقوله پایداری و در راستای آن هستند؟ در بعد سوم پایداری اجتماعی تئوری‌ها و رهیافت‌ها ارزیابی شده و این موضوع بررسی می‌شود که آیا تئوری‌ها، نظریه‌ها و رهیافت‌ها بر مبنای اصول پایداری تدوین شده‌اند؟ (سالمی و همکاران، ۱۳۹۰). در این پژوهش، پایداری اجتماعی روستاها از بعد عملی مورد سنجش قرار گرفته است.

مواد و روش‌ها

محدوده مورد مطالعه تحقیق، دهستان قلعه‌بیابان (بخش جنت) شهرستان داراب (استان فارس) است که در فاصله ۳۰ کیلومتری شهر داراب قرار دارد (شکل ۱). قلعه‌بیابان یکی از دو دهستان بخش جنت بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ دارای ۲۲ آبادی ساکنه، ۱۹۳۱ خانوار و ۷۰۸۳ نفر جمعیت است. از مجموع آبادی‌های مسکونی این دهستان، ۷ روستا دارای ۲۰ خانوار و بیشتر (قلعه‌بیابان، نوایگان، شهدای عشایر، فتح‌آباد، غدیر نوایگان، بیخ و بنگل و شکاری) هستند که به عنوان روستاهای پژوهش انتخاب شده‌اند؛ همچنین واحد تحلیل خانوارهای ساکن هستند که از مجموع ۱۸۵۶ خانوار ساکن در روستاهای نمونه، ۱۰ درصد آنها (۱۸۵ سرپرست خانوار) به عنوان نمونه آماری و به صورت تصادفی جهت تکمیل پرسشنامه انتخاب گردیدند. از مجموع پاسخگویان مورد مطالعه، ۶۲ درصد را مردان و ۳۸ درصد را زنان تشکیل می‌دهند و متوسط سنی پاسخگویان برابر ۲۹/۷ سال است. از لحاظ سطح تحصیلات بیشترین آنها (۳۱/۴ درصد) دارای تحصیلات فوق دیپلم و بالاتر و از لحاظ وضعیت شغلی ۴۶/۵ درصد در بخش خدمات فعالیت دارند. بر اساس مطالعات اسنادی تعداد ۶۶ نماگر در قالب ۱۳ شاخص عمده (جدول ۱) انتخاب و برای اندازه‌گیری آنها از طیف لیکرت استفاده شده است. قابل ذکر است پایایی پرسشنامه با آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۸۶ محاسبه

شکل ۱. موقعیت محدوده و روستاهای مورد مطالعه

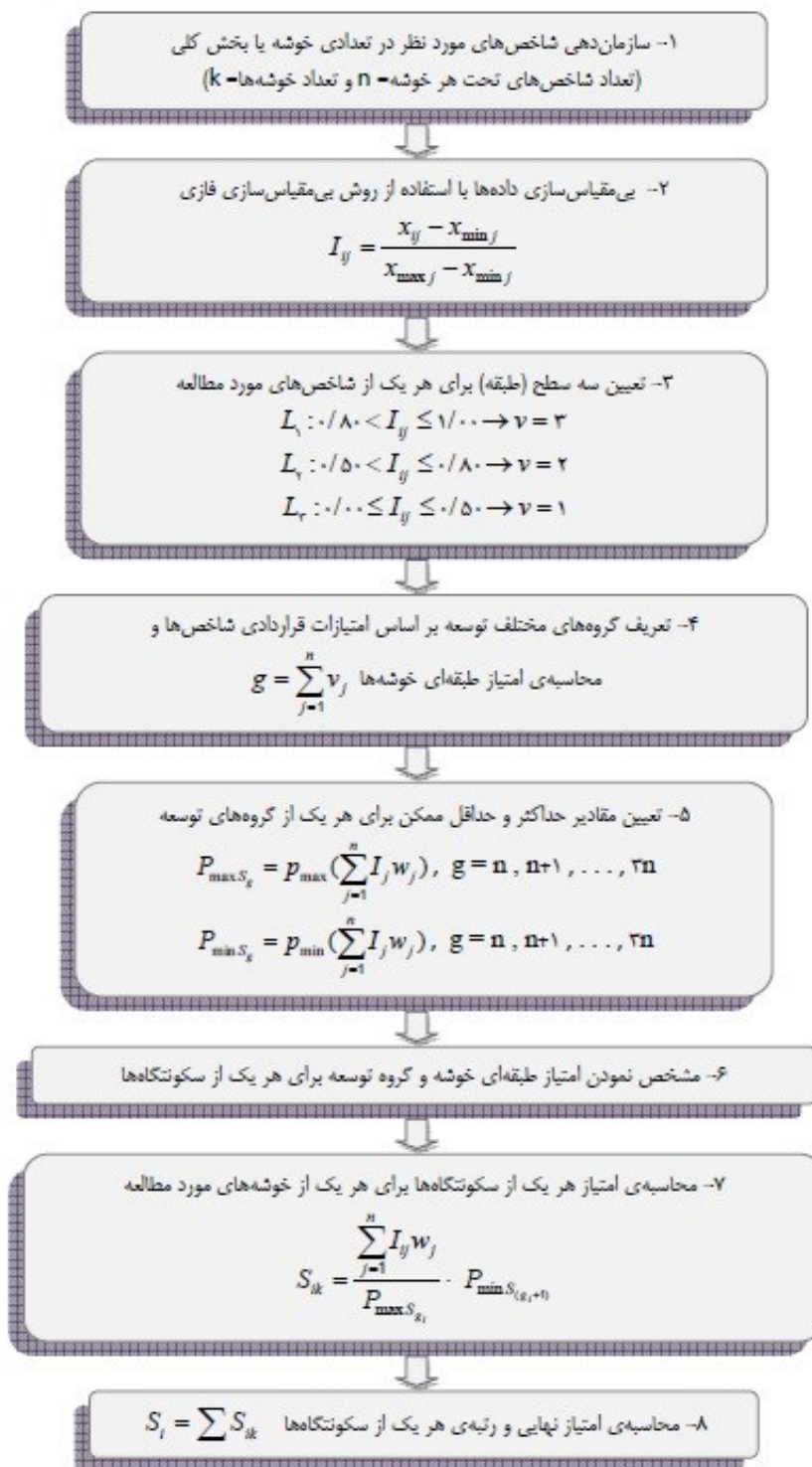
شده است؛ همچنین به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و دستیابی به اهداف مورد نظر از تکنیک RALSPI برای اولویت‌بندی روستاها از لحاظ پایداری اجتماعی و نیز از آزمون‌های آماری در نرم‌افزار SPSS، برای نشان دادن سطح پایداری اجتماعی هر معیار از آزمون T تک‌نمونه‌ای، برای بررسی میزان همگونی معیارها از تحلیل واریانس اندازه‌های مکرر و برای بررسی تفاوت بین روستاها از لحاظ سطح پایداری اجتماعی از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شده است. با توجه به اینکه در روش RALSPI بردار وزن به عنوان ورودی الگوریتم در نظر گرفته می‌شود، از روش آنتروپی برای تعیین وزن شاخص‌ها استفاده شد.

جدول ۱. شاخص‌ها و نام‌گرهای سنجش پایداری اجتماعی (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹؛ سالمی و همکاران، ۱۳۹۰؛ شایان و همکاران، ۱۳۹۰؛ فتاحی و همکاران، ۱۳۹۲)

شاخص	نام‌گر
برون‌گرایی و تعامل‌پذیری	تمایل به انجام کارها و فعالیت‌های گروهی، اعتماد به نفس و صبر در رفتار و حرکات، اعتقاد به همکاری و تعامل میان روستاییان، شرکت در مجالس و جلسات عمومی، اعتقاد به سرزنده و با نشاطی، لذت بردن از فعالیت‌ها
رضایت از مسکن	رضایت از الگوهای جدید در معماری، احساس امنیت در برابر سوانح طبیعی، رضایت از تمیز و بهداشتی بودن مسکن، رضایت از تناسب تعداد افراد خانواده و تعداد اتاق‌ها، رضایت از موقعیت مسکن
رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات	رضایت از دسترسی به خدمات پاسگاهی و انتظامی، رضایت از خدمات مالی و اعتباری بانک‌ها، رضایت از خدمات حمل و نقل عمومی، رضایت از خدمات آموزشی، خدمات بهداشتی و درمانی، رضایت از خدمات ارتباطی، رضایت از خدمات ترویجی و جهاد کشاورزی، رضایت از آب آشامیدنی
رضایت از عملکرد نهادها	رضایت از عملکرد دولت، رضایت از شورای اسلامی روستا، رضایت از دهیاران، رضایت از بخشداری
تعلق به مکان	علاقه به زندگی در روستا، علاقه به زندگی در کنار اقوام و خویشاوندان، علاقه به تحصیل در روستا، علاقه به تفریح و گذران اوقات فراغت در روستا، علاقه به داشتن اشتغال در روستا، علاقه به ازدواج در روستا
مشارکت، همبستگی و تعامل اجتماعی	شرکت در جلسه‌های عمومی روستا، همفکری و مشورت زنان در امور روستا، مشارکت عمومی در فعالیت‌های عمرانی، همدلی و یکرنگی میان مردم، حل اختلافات به صورت کدخدامنشانه، اهمیت به بازدید از اقوام و خویشان، ترجیح مسافرت‌های جمعی به فردی، شرکت در مناسبت‌های مذهبی و مراسم ملی
اعتماد اجتماعی	اعتماد به توصیه‌های مروجین کشاورزی، اعتماد به شرکا در محیط کاری، اعتماد به مأمورین دولتی، اعتماد به همسایه در قبال وثیقه گذاشتن،
ترس از شیوع ناهنجاری‌های اجتماعی	تأثیر برخی از جنبه‌های فرهنگی جامعه شهری، کم‌رنگ شدن مذهب در جامعه روستایی، مصرف مواد مخدر، سرقت اموال و احشام، افزایش طلاق
رضایت از شغل و درآمد	رضایت از درآمد، رضایت از هزینه زندگی، رضایت از شغل فعلی، رضایت از موقعیت اجتماعی شغل، تناسب درآمد با میزان زحمت متحمل شده، احساس امنیت شغلی و رضایت ادامه شغل توسط فرزندان
احساس خوشبختی	خوشبختی افراد از زندگی در روستا، رضایت از تفریحات و سرگرمی‌های موجود در روستا، رو به پیشرفت بودن زندگی، دست‌یافتنی بودن خوشبختی در روستا
امید به آینده	خوش‌بینی به فراهم شدن یک زندگی خوب در آینده، عدم ترس از دوره کهنسالی و تأمین بودن از لحاظ روحی و روانی، مهاجرت به شهر برای تأمین یک زندگی بهتر
مسئولیت‌پذیری	مسئولیت‌پذیری در انجام امور روستا، رضایت خاطر در انجام امور خانوادگی، مسئولیت‌پذیری در انجام کار، احساس مسئولیت در قبال روستا
احساس محرومیت	عدم دسترسی روستا به مراکز دولتی و شهری، عدم برخورداری حمایت دولت از روستاها به نسبت شهرها، احساس خودکم‌بینی در برابر یک انسان شهری، تکراری و فاقد تنوع بودن روستاها نسبت به سایر مناطق

روش RALSPI: این روش یکی از روش‌های جدید برای ارزیابی گزینه‌ها و سنجش سطح توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌هاست که مهم‌ترین ویژگی‌های آن بدین شرح است: ۱- تأکید بر گزینش نظام‌مند مجموعه شاخص‌های انتخابی به دلیل الزام ارائه ساختار سلسله‌مراتبی از شاخص‌ها ۲- در نظر گرفتن جایگاه مستقل و

تأثیرگذار برای تمامی شاخص‌های مورد مطالعه از طریق تعریف گروه‌های مختلف توسعه برای هر یک از بخش‌های کلی ۳- اعمال وزن یا ضریب اهمیت برای هر یک از شاخص‌ها ۴- امکان ارزیابی و رتبه‌بندی سکونتگاه‌ها به تفکیک بخش‌های کلی ۵- تقلیل خصلت جانمایی و جبرانی بودن امتیاز شاخص‌ها. مراحل انجام روش RALSPI در شکل ۳ نمایش داده شده است (تقوایی و شیخ بیگلو، ۱۳۹۲).

شکل ۳. فرایند مدل RALSPI (تقوایی و شیخ بیگلو، ۱۳۹۲)

نتایج

تعیین و تحلیل سطح پایداری اجتماعی در روستاهای نمونه با استفاده از آزمون T تک‌نمونه‌ای انجام شده که نتایج با توجه به حد متوسط و میانگین مشاهده‌شده بیانگر آن است که پایداری در معیارهای برون‌گرایی و تعامل‌پذیری، تعلق به مکان، مشارکت، همبستگی و تعامل اجتماعی، اعتماد اجتماعی، نبود ترس از شیوع ناهنجاری‌های اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، عدم احساس محرومیت و احساس خوشبختی بالاتر از حد متوسط است که مقدار P value بیانگر معناداری این وضعیت است. در همین رابطه ملاحظه می‌گردد هرچند میانگین پایداری معیار رضایت از مسکن بالاتر از حد متوسط محاسبه شده اما معنادار نیست؛ همچنین نتایج نشان می‌دهد که پایداری ۴ معیار دیگر پایین‌تر از حد متوسط بوده که مقدار P value معناداری آن را نشان می‌دهد. به طور کلی مقدار (P value < 0.05) محاسبه شده و مقدار میانگین مشاهده‌شده (۲۱۳/۶۲) و نیز حد متوسط (۱۹۸) در مجموع بیانگر آن است که پایداری اجتماعی در نواحی روستایی مورد مطالعه بالاتر از حد متوسط قرار داد (جدول ۲).

بررسی تفاوت بین ۱۳ معیار پایداری اجتماعی با آزمون آماری تحلیل واریانس اندازه‌های مکرر مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاصله از این آزمون آماری نشان می‌دهد مقادیر P value در هر دو آزمون اثر پیلای و لاندای ویلکز کمتر از ۰/۰۵ است؛ همچنین با توجه به نتایج آزمون‌های اثرات درون و بین آزمودنی‌ها و نیز با توجه به سطح معناداری در هر دو آزمون که کمتر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، می‌توان اذعان داشت تفاوت معناداری بین نمرات کسب‌شده برای هر یک از معیارهای پایداری اجتماعی وجود دارد (جدول ۳)؛ همچنین یافته‌های تحلیلی مربوط به وجود و یا عدم وجود تفاوت بین روستاها در معیارهای مطالعاتی بر مبنای روش تحلیل واریانس یک‌طرفه (جدول ۴) با توجه به مقدار P value محاسبه شده ملاحظه می‌گردد جز در معیار تعلق به مکان که سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ است، در دیگر معیارها تفاوت معناداری در بین روستاها وجود دارد (P value < 0.05).

جدول ۲. نتایج تحلیلی پژوهش بر اساس آزمون T تک‌نمونه‌ای

معیار	آماره T	میانگین	سطح معناداری	حد متوسط
برون‌گرایی و تعامل‌پذیری	۱۳/۰۷	۲۱/۶۱	۰/۰۰۱	۱۸
رضایت از مسکن	۱/۶۱	۱۵/۴۶	۰/۱۰۸	۱۵
رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات	-۸/۶۸	۱۸/۱۱	۰/۰۰۱	۲۱
رضایت از عملکرد نهادها	-۲/۵۲۱	۱۱/۳۷	۰/۰۱۳	۱۲
تعلق به مکان	۱۰/۴۵۹	۲۱/۷۴	۰/۰۰۱	۱۸
مشارکت، همبستگی و تعامل اجتماعی	۱۱/۹۰۸	۲۸/۰۱	۰/۰۰۱	۲۴
اعتماد اجتماعی	۵/۷۹	۱۳/۱۵	۰/۰۰۱	۱۲
نبود ترس از شیوع ناهنجاری‌های اجتماعی	۲۱/۳۲	۱۷/۳۷	۰/۰۰۱	۱۲
رضایت از شغل و درآمد	-۵/۱۶۲	۱۶/۱۶	۰/۰۰۱	۱۸
احساس خوشبختی	۳/۹۳۵	۱۲/۹۵	۰/۰۰۱	۱۲
امید به آینده	-۰/۴۹۴	۸/۹۲	۰/۶۲۲	۹
مسئولیت‌پذیری	۱۶/۲۸	۱۴/۸۲	۰/۰۰۱	۱۲
عدم احساس محرومیت	۹/۶۲۵	۱۳/۹	۰/۰۰۱	۱۲
کل	۹/۲۳	۲۱۳/۶۲	۰/۰۰۱	۱۹۸

جدول ۳. نتایج آزمون تحلیل واریانس در تبیین تفاوت معیارهای پایداری اجتماعی

Partial Eta Squared	Sig	درجه آزادی فرضیه	F	ارزش	آزمون اثر	
۰/۹۶۸	۰/۰۰۱	۱۲	۴۴۲/۵۱۰ (a)	۰/۹۶۸	آزمون اثر پیلای	آزمون چند متغیره
۰/۹۶۸	۰/۰۰۱	۱۲	۴۴۲/۵۱۰ (a)	۰/۰۳۲	آزمون لاندای ویلکز	
Partial Eta Squared	Sig	F	میانگین مجذورات	مجموع iv نوع مجذورات	آزمون	
۰/۶۹۷	۰/۰۰۱	۴۲۳/۱۰۳	۴۷۴۱/۶۰۱	۵۶۸۹۹/۲۱۱	کرویت پذیرفته شده	آزمون اثرات درون آزمودنی
۰/۶۹۷	۰/۰۰۱	۴۲۳/۱۰۳	۵۶۸۹۹/۲۱۱	۵۶۸۹۹/۲۱۱	کمترین دامنه	
۰/۹۸۹	۰/۰۰۱	۱۵۹۲۶/۱۱	۶۴۹۴۰/۹/۷	۶۴۹۴۰/۹/۷	Intercept	آزمون اثرات بین آزمودنی
			۴۰/۷۷۵	۷۵۰۲/۵	مقداره خطا	

جدول ۴. آزمون تحلیل واریانس تفاوت بین روستاها به تفکیک معیارها

میانگین مجذورات		جمع مجذورات		سطح معناداری	معیار
درون گروهی	بین گروهی	درون گروهی	بین گروهی		
۱۲/۸۵۹	۵۱/۵۱۷	۲۲۸۸/۸۷۵	۳۰۹/۱۰۳	۰/۰۰۱	برون گرایی و تعامل پذیری
۱۳/۶۰۷	۶۶/۰۰۲	۲۴۲۲/۰۱۲	۳۹۶/۰۱	۰/۰۰۱	رضایت از مسکن
۱۷/۸۷	۹۳/۶۷	۳۱۸۱/۳۵	۵۶۲/۰۲۴	۰/۰۰۱	رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات
۱۰/۶۷۷	۲۸/۱۶۳	۱۹۰۰/۵۳۶	۱۶۸/۹۷۷	۰/۰۱۸	رضایت از عملکرد نهادها
۲۳/۳۸۶	۳۱/۸	۴۱۶۲/۶۹۸	۱۹۰/۸۴	۰/۲۳۳	تعلق به مکان
۲۰/۲۲	۴۳/۸۱	۳۵۹۹/۱۱	۲۶۲/۸۶	۰/۰۴۸	مشارکت، همبستگی و تعامل اجتماعی
۶/۹۳۵	۱۶/۴۴	۱۲۳۴/۳۸	۹۸/۶۸	۰/۰۳۱	اعتماد اجتماعی
۹/۰۸	۹۱/۲۸	۱۶۱۷/۷۹۹	۵۴۷/۷۱	۰/۰۰۱	نبود ترس از شیوع ناهنجاری های اجتماعی
۲۰/۶	۱۰۳/۸۲۰	۳۶۶۶/۸۸۵	۶۲۲/۹۲۱	۰/۰۰۱	رضایت از شغل و درآمد
۹/۲۲۱	۵۴/۳۶	۱۶۴۱/۲۹۷	۳۲۶/۱۶۳	۰/۰۰۱	احساس خوشبختی
۳/۰۲۸	۲۵/۱۹۴	۵۳۸/۹۲۳	۱۵۱/۱۶۴	۰/۰۰۱	امید به آینده
۵/۲۹۲	۱۴/۰۸۵	۹۴۱/۹۵۳	۸۴/۵۱۱	۰/۰۱۷	مسئولیت پذیری
۶/۲۰۵	۳۷/۶۱۸	۱۱۰۴/۵۳۹	۲۲۵/۷	۰/۰۰۱	عدم احساس محرومیت

همان گونه که بیان گردید به منظور رتبه بندی پایداری اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه از روش RALSPI به دلیل کاهش میزان خصلت جانیشینی شاخص ها استفاده شد. در روش مذکور لازم است در ابتدا بردار وزن از طریق یکی از روش های وزن دهی معیارها محاسبه و به عنوان ورودی الگوریتم در نظر گرفته شود. محاسبه وزن معیارها با استفاده از روش آنتروپی نشان می دهد که معیار رضایت از شغل و درآمد بیشترین وزن و معیار مسئولیت پذیری کمترین وزن را به خود اختصاص داده اند (جدول ۵).

در میان معیارهای مورد مطالعه، رضایت از شغل و درآمد، امید به آینده و رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات به ترتیب بیشترین وزن را به خود اختصاص داده اند. معیارهای مسئولیت پذیری و تعلق به مکان نیز حائز کمترین وزن شده اند. همان طور که ذکر شد، رتبه بندی گزینه ها در روش RALSPI مستلزم در اختیار داشتن وزن شاخص ها به عنوان ورودی الگوریتم مربوطه است؛ از این رو، وزن های محاسبه شده با روش آنتروپی، ملاک رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه قرار گرفت.

جدول ۵. وزن معیارهای پایداری اجتماعی در روش آن‌تروپی

۰/۰۴۳۶	برون‌گرایی و تعامل‌پذیری	۰/۰۳۷۹	اعتماد اجتماعی
۰/۱۱۷۵	رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات	۰/۰۹۲۹	رضایت از مسکن
۰/۰۹۹۳	رضایت از عملکرد نهادها	۰/۱۶۲۹	رضایت از شغل و درآمد
۰/۰۲۱۶	تعلق به مکان	۰/۱۱۱۷	احساس خوشبختی
۰/۰۲۱۹	مشارکت، همبستگی و تعامل اجتماعی	۰/۱۳۹۵	امید به آینده
۰/۰۷۹۵	عدم ترس از شیوع ناهنجاری‌های اجتماعی	۰/۰۱۹۳	مسئولیت‌پذیری
		۰/۰۵۲۳	عدم احساس محرومیت

با توجه به اینکه اولین مرحله در انجام مدل RALSPI سازمان‌دهی شاخص‌های مورد نظر در تعدادی خوشه یا بخش کلی است، ۱۳ معیار مورد مطالعه برحسب قرابت مفهومی آنها در چهار گروه شامل سرمایه اجتماعی، رضایت زیستی، برخورداری از امکانات و عامل محیطی دسته‌بندی شد، به این صورت که معیارهای اعتماد اجتماعی، مشارکت، همبستگی و تعامل اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و رضایت از عملکرد نهادها تحت مجموعه سرمایه اجتماعی قرار گرفتند. چهار معیار رضایت از شغل و درآمد، احساس خوشبختی، امید به آینده و برون‌گرایی و تعامل‌پذیری در گروه معیارهای رضایت زیستی معرفی گردیدند. برای مجموعه برخورداری از امکانات نیز سه معیار رضایت از مسکن، رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات و عدم احساس محرومیت در نظر گرفته شد و در نهایت، دو معیار عدم ترس از شیوع ناهنجاری‌های اجتماعی و تعلق به مکان نیز به عامل محیطی نسبت داده شدند؛ بنابراین، تعداد خوشه‌ها (k) برابر ۴ است که هر یک از گروه‌های کلی به ترتیب دارای ۴، ۳، ۲ معیار می‌باشند. پس از سازمان‌دهی شاخص‌ها، مقادیر عددی آنها با استفاده از روش بی‌مقیاس سازی فازی، استاندارد گردیدند. از طرفی طبق مرحله سوم روش برای هر شاخص در حالت کلی سه سطح تعریف شد و گروه‌های مختلف توسعه بر اساس امتیازات قراردادی شاخص‌ها مشخص گردید. با توجه به تعداد شاخص‌های قرار گرفته تحت هر یک از گروه‌های چهارگانه شاخص‌ها، برای سرمایه اجتماعی، رضایت زیستی، برخورداری از امکانات و عامل محیطی به ترتیب ۹، ۷ و ۵ گروه توسعه تعریف گردید و سپس، امتیاز طبقه‌ای خوشه‌ها و مقادیر حداکثر و حداقل ممکن برای هر یک از گروه‌های توسعه محاسبه شد (جدول ۶).

جدول ۶. حداکثر و حداقل مقادیر ممکن گروه‌های توسعه در معیارهای کلی مورد مطالعه

عامل محیطی			برخورداری از امکانات			رضایت زیستی			سرمایه اجتماعی			گروه
$P_{min.Sg}$	$P_{max.Sg}$	g	$P_{min.Sg}$	$P_{max.Sg}$	g	$P_{min.Sg}$	$P_{max.Sg}$	g	$P_{min.Sg}$	$P_{max.Sg}$	g	
۰/۰۸۰۹	۰/۱۰۱۲	۶	۰/۲۱۰۲	۰/۲۶۲۷	۹	۰/۳۶۶۱	۰/۴۵۷۷	۱۲	۰/۱۴۲۸	۰/۱۷۸۴	۱۲	۱
۰/۰۵۷۱	۰/۰۹۶۸	۵	۰/۱۷۴۹	۰/۲۵۲۳	۸	۰/۳۱۷۳	۰/۴۴۸۹	۱۱	۰/۱۱۲۹	۰/۱۷۴۶	۱۱	۲
۰/۰۱۷۳	۰/۰۹۰۳	۴	۰/۱۱۶۲	۰/۲۲۶۶	۷	۰/۲۳۵۸	۰/۴۳۵۹	۱۰	۰/۰۶۳۳	۰/۱۷۰۲	۱۰	۳
۰/۰۱۰۸	۰/۰۷۴۴	۳	۰/۰۸۸۳	۰/۲۱۸۰	۶	۰/۱۹۴۰	۰/۴۱۳۵	۹	۰/۰۵۱۹	۰/۱۶۴۴	۹	۴
۰/۰۰۰۰	۰/۰۵۰۶	۲	۰/۰۴۱۹	۰/۱۹۴۵	۵	۰/۱۲۴۲	۰/۳۸۵۶	۸	۰/۰۳۳۰	۰/۱۵۷۸	۸	۵
—	—	—	۰/۰۲۶۲	۰/۱۶۶۶	۴	۰/۰۹۰۷	۰/۳۵۳۱	۷	۰/۰۲۶۴	۰/۱۵۰۳	۷	۶
—	—	—	۰/۰۰۰۰	۰/۱۳۱۴	۳	۰/۰۳۴۹	۰/۳۱۹۵	۶	۰/۰۱۵۴	۰/۱۳۸۹	۶	۷
—	—	—	—	—	—	۰/۰۲۱۸	۰/۲۷۷۷	۵	۰/۰۰۹۶	۰/۱۱۹۰	۵	۸
—	—	—	—	—	—	۰/۰۰۰۰	۰/۲۲۸۸	۴	۰/۰۰۰۰	۰/۰۸۹۲	۴	۹

پس از تعیین حداقل و حداکثر مقادیر ممکن گروه‌های توسعه، امتیاز هر یک از سکونتگاه‌ها به تفکیک خوشه‌های مورد مطالعه محاسبه شد. در گروه معیارهای سرمایه اجتماعی، شهرک عشایر حائز بالاترین امتیاز گردید و روستاهای فتح‌آباد و نوایگان رتبه‌های دوم و سوم را به خود اختصاص دادند، کمترین امتیاز این گروه نیز مربوط به شهرک بیخ و بنگل است. از نظر معیار رضایت زیستی روستاهای فتح‌آباد، نوایگان و قلعه‌بیابان با کسب بیشترین امتیاز نسبت به سایر روستاها، به ترتیب در جایگاه اول تا سوم قرار گرفتند؛ شهرک بیخ و بنگل از نظر این معیار نیز نامناسب‌ترین وضعیت را دارد. از نظر شاخص برخورداری از امکانات نیز بیشترین امتیاز به روستاهای فتح‌آباد، نوایگان و قلعه‌بیابان تعلق گرفت. نتیجه حاصل از ارزیابی وضعیت روستاها در خصوص عامل محیطی حاکی از وضعیت مطلوب‌تر روستاهای منطقه شکاری، شهرک عشایر و شهرک غدیر نسبت به سایر روستاها است.

با مشخص شدن وضعیت روستاها از نظر هر یک از معیارهای کلی چهارگانه، امتیاز نهایی روستاها با استفاده از فرمول ارائه‌شده در مرحله هشتم روش RALSPI محاسبه گردید. با توجه به اینکه کسب امتیاز بالاتر بیانگر رتبه بهتر روستاها است، مطلوبیت وضعیت پایداری اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه بدین ترتیب است: فتح‌آباد، نوایگان، شهرک عشایر، قلعه‌بیابان، شهرک غدیر، منطقه شکاری و شهرک بیخ و بنگل (جدول ۷).

بحث

پایداری اجتماعی از راه بهبود مداوم شاخص‌های تبیین‌کننده آن زمینه‌ساز ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی ساکنان روستایی می‌شود و توانایی جامعه روستایی را در جهت بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی، اجتماعی و اقتصادی را متناسب با اهداف توسعه پایدار فراهم می‌سازد. پژوهش حاضر نشان داد از لحاظ پایداری اجتماعی وضعیت نابرابر و متفاوتی در محدوده مطالعاتی وجود دارد که این موضوع با نتایج سالمی و همکاران (۱۳۹۱) و فتحی و همکاران (۱۳۹۲) مبنی بر وجود تفاوت و نابرابری‌های درون منطقه‌ای پایداری اجتماعی همسویی دارد. در ارتباط با چرایی این نابرابری باید توجه داشت که عوامل مختلفی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی به طور عام و پایداری اجتماعی به طور خاص تأثیرگذارند. از عوامل مؤثر در پایداری اجتماعی روستاها، خدمات و نیز میزان جمعیت روستاها است که به تبع عاملی مهم و مؤثر در جذب و استقرار امکانات و خدمات در نواحی روستایی است بشمار می‌آید. در همین ارتباط بررسی همبستگی بین میزان پایداری اجتماعی با تعداد جمعیت بیانگر رابطه معنادار مستقیم آماری با همبستگی برابر ۰/۷۶۲ و در سطح کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین یافته‌های بررسی‌های پیشین (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹؛ شایان و همکاران، ۱۳۹۰؛ فراهانی و

جدول ۷. امتیاز روستاهای مورد مطالعه به تفکیک معیارهای کلی بر اساس روش RALSPI

روستا	سرمایه اجتماعی	رضایت زیستی	امکانات	عامل محیطی	امتیاز کل	رتبه
نوایگان	۰/۰۴۱۵	۰/۱۵۶۹	۰/۱۶۳۹	۰/۰۵۳۹	۰/۴۱۶۲	۲
شهرک غدیر	۰/۰۲۱۰	۰/۰۹۷۸	۰/۰۸۶۱	۰/۰۶۱۲	۰/۲۶۶۰	۵
منطقه شکاری	۰/۰۲۴۴	۰/۰۰۵۲	۰/۰۱۹۴	۰/۰۶۶۱	۰/۱۱۵۱	۶
فتح‌آباد	۰/۰۵۴۵	۰/۳۶۶۱	۰/۱۶۷۲	۰/۰۰۶۷	۰/۵۹۴۵	۱
قلعه‌بیابان	۰/۰۱۶۹	۰/۱۵۶۸	۰/۰۹۳۴	۰/۰۰۴۸	۰/۲۷۱۸	۴
شهرک عشایر	۰/۰۹۲۳	۰/۰۶۵۹	۰/۰۶۲۶	۰/۰۶۵۰	۰/۲۸۵۸	۳
بیخ و بنگل	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۲۸	۰/۰۳۹۸	۰/۰۰۵۲	۰/۰۴۹۰	۷

همکاران، ۱۳۹۱) مبنی بر نقش جمعیت در میزان پایداری مناطق روستایی مورد تأیید قرار می‌گیرد. لذا انتظار می‌رود در صورت بهبود شرایط و تلاش در جهت برخورداری هر چه بیشتر روستاها از امکانات و خدمات و تأمین نیازمندی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی، مسئله نگهداشت جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجر فرستی تا حد زیادی محقق گردد و ابعاد پایداری خصوصاً پایداری اجتماعی را در این نواحی ارتقاء دهد. در فرآیند درک، شناخت و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی روستاها از دیگر موضوعاتی که مورد توجه است، تکنیک و روشی است که مورد استفاده قرار می‌گیرد. در خصوص کاربرد تکنیک RALSPI در این پژوهش، شایان ذکر است که این مدل مانند دیگر مدل‌های مورد استفاده از سوی محققان در این خصوص، توانسته واقعیت نواحی روستایی را ارائه نماید (یافته‌های پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹؛ پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰؛ فتاحی و همکاران، ۱۳۹۲؛ عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۲). به طوری که یافته‌های حاصل از این مدل به خوبی با مشاهدات میدانی نگارندگان در ارتباط با واقعیت‌های موجود سکونتگاه‌های روستایی پیرامون وضعیت پایداری اجتماعی هر یک از روستاها منطبق است. چراکه روستاهایی که از جمعیت و امکانات بیشتری برخوردارند و نیز رضایت زیستی و سرمایه اجتماعی در ساکنان محلی آنها بیشتر دیده می‌شود، در این مدل از وضعیت پایداری اجتماعی بالاتری برخوردارند و بالعکس. لذا این مدل می‌تواند به عنوان روشی مؤثر، مفید و کارآمد در شناخت، تحلیل و اولویت‌بندی نواحی روستایی از لحاظ هر یک از ابعاد پایداری از سوی محققان و پژوهشگران مورد استفاده قرار گیرد. قابل ذکر است با توجه به اینکه یکی از ویژگی‌های مهم روش استفاده شده برای سنجش مطلوبیت مقایسه‌ای روستاهای مورد مطالعه، کاهش خصلت جانیشینی شاخص‌ها است، اثر مستقل هر یک از ابعاد پایداری اجتماعی که در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته‌اند، در فرایند ارزیابی حفظ‌شده و از همپوشانی احتمالی هر بُعد توسط سایر ابعاد پیشگیری شده است؛ این مسئله سبب می‌شود اعتبار نتایج کلی به دست آمده تا حد زیادی قابل پذیرش تلقی گردد.

نتیجه‌گیری

نظر به اهمیت مقوله پایداری اجتماعی و نقش قابل ملاحظه آن در تحقق توسعه پایدار به‌ویژه در نواحی روستایی، در پژوهش حاضر به سنجش و تحلیل سطح پایداری نواحی روستایی دهستان قلعه‌بیابان پرداخته شد. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که پایداری در همه شاخص‌ها به جز رضایت از مسکن و امید به آینده معنادار است. نتایج حاصل از تحلیل واریانس نیز حاکی از وجود تفاوت معنادار بین نمرات کسب‌شده برای هر یک از معیارهای پایداری اجتماعی است. در خصوص تفاوت بین روستاهای مورد مطالعه از لحاظ پایداری اجتماعی، یافته‌ها نشان داد که جز در معیار تعلق به مکان، در دیگر معیارها تفاوت معناداری در بین روستاها وجود دارد. نتایج حاصل‌شده، در ارتباط با وزن شاخص‌های پژوهش نشان داد که بیشترین وزن مربوط به معیارهای رضایت از شغل و درآمد، امید به آینده و رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات اختصاص است. بررسی وضعیت اولویت‌بندی پایداری اجتماعی نواحی روستایی مورد مطالعه به تفکیک ابعاد چهارگانه بیانگر آن بود که در بعد سرمایه اجتماعی شهرک عشایر و روستای بیخ و بنگل به ترتیب در بالاترین و پایین‌ترین رتبه، در معیار رضایت زیست‌محیطی روستای فتح‌آباد در رتبه اول و روستای بیخ و بنگل در رتبه آخر، در معیار امکانات روستای فتح‌آباد و منطقه شکاری به ترتیب در بالاترین و پایین‌ترین رتبه قرار دارند و نیز در معیار عامل محیطی روستای منطقه شکاری رتبه اول و روستای قلعه‌بیابان رتبه آخر را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت بر مبنای امتیاز نهایی محاسبه شده مطلوبیت وضعیت پایداری اجتماعی در روستاهای مورد

مطالعه بدین ترتیب مشخص و اولویت‌بندی گردید: فتح‌آباد، نوايگان، شهرک عشایر، قلعه‌بیابان، شهرک غدیر، منطقه شکاری و شهرک بیخ و بنگل. به طور کلی نتایج نشان از آن داشت که از لحاظ پایداری اجتماعی نابرابری مشهودی در بین روستاهای مورد مطالعه وجود دارد. هرچند در نگاه کلی، سطح پایداری اجتماعی در روستاها بالاتر از حد متوسط است اما در شاخص‌هایی همچون کیفیت دسترسی به خدمات و رضایت از شغل و درآمد، سطح پایداری پایین‌تر از حد متوسط است. لذا با توجه به نقش مهم عدالت اجتماعی در ارتباط با پایداری اجتماعی، توجه به توسعه کمی و کیفی اشتغال، وضعیت درآمد، ایجاد و البته توزیع عادلانه امکانات و خدمات در بخش‌های گوناگون ورزشی، تفریحی، بهداشتی و درمانی و... در مناطق روستایی الزامی است. در مجموع با عنایت به نقش بسزای پایداری اجتماعی جهت تحقق توسعه پایدار و از طرفی وجود تفاوت قابل ملاحظه در روستاهای مورد مطالعه از نظر سطح پایداری اجتماعی، تقویت شاخص‌های معرف ابعاد مختلف پایدار اجتماعی در همه روستاها به‌ویژه روستاهایی که در رتبه‌بندی انجام شده در سطوح پایین‌تر قرار گرفته‌اند ضروری است.

منابع

- پورطاهری، مهدی؛ زال، ابوذر؛ افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین (۱۳۹۰) ارزیابی و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خرم بید استان فارس، **روستا و توسعه**، ۱۴ (۱۵)، صص. ۴۹-۱۹.
- پورطاهری، مهدی؛ سجاسی، حمداله؛ صادقلو، طاهره (۱۳۸۹) سنجش و رتبه‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی با تأکید بر تکنیک رتبه‌بندی بر اساس تشابه به حل ایده‌آل فازی (مطالعه موردی: دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده)، **پژوهش‌های روستایی**، ۱ (۱)، صص. ۳۱-۱.
- تقوایی، مسعود؛ شیخ‌بیگللو، رعنا (۱۳۹۲) ابداع و معرفی مدل RALSPI: مدلی جدید جهت ارزیابی گزینه‌ها و سنجش سطح توسعه سکونتگاه‌ها، **مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای**، ۱۴ (۱۶)، صص. ۲۲-۱.
- خسروبیگی، رضا؛ شایان، حمید؛ سجاسی قیداری، حمداله؛ صادقلو، طاهره (۱۳۹۰) سنجش و ارزیابی پایداری در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک تصمیم‌گیری چند متغیره فازی - تاپسیس، **پژوهش‌های روستایی**، ۲ (۱)، صص. ۱۸۵-۱۵۱.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷) **توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار**، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۸۶) **توسعه پایدار**، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران.
- سالمی، مریم؛ همزه‌ای، محمدرضا؛ میرک‌زاده، علی‌اصغر (۱۳۹۰) سنجش پایداری اجتماعی زنان روستایی شهرستان سقز، **مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان**، ۹ (۱)، صص. ۷۶-۵۵.
- شایان، حمید؛ حسین‌زاده، سیدرضا؛ خسروبیگی، رضا (۱۳۹۰) ارزیابی پایداری توسعه روستایی مطالعه موردی: شهرستان کمیجان، **جغرافیا و توسعه**، ۹ (۲۴)، صص. ۱۲۰-۱۰۱.
- عنابستانی، علی‌اکبر؛ شایان، حمید؛ شمس‌الدینی، رضا؛ تقیلو، علی‌اکبر؛ زارعی، ابوالفضل (۱۳۹۲) ارزیابی پایداری اقتصادی در مناطق روستایی با استفاده از فن تصمیم‌گیری چند معیاره تخصیص خطی (مطالعه موردی: بخش جعفرآباد، شهرستان قم)، **جغرافیا و مطالعات محیطی**، ۱ (۴)، صص. ۱۴۰-۱۱۸.

فتاحی، احداله؛ بیات، ناصر؛ امیری، علی؛ نعمتی، رضا (۱۳۹۲) سنجش و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان دلفان با استفاده از مدل تصمیم‌گیری ویکور مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، **برنامه‌ریزی منطقه‌ای**، ۳ (۱۱)، صص. ۶۵-۷۸.

فراهانی، حسین؛ جوانی، خدیجه؛ کرمی دهکردی، اسماعیل (۱۳۹۱) تحلیل پایداری اجتماعی - اقتصادی تولید زعفران و تأثیر آن بر توسعه روستایی مورد: دهستان بالا ولایت شهرستان تربت حیدریه، **اقتصاد فضا و توسعه روستایی**، ۱ (۲)، صص. ۹۵-۱۱۲.

- Assefa, G., Frostell, B. (2007) Social Sustainability and Social Acceptance in Technology Assessment: A Case Study of Energy Technologies, **Technology in Society**, 29 (1), pp.63-78.
- Biert, M. (2002) Social Sustainability as Part of the Social Agenda of the European Community, in Ritt, T. (Ed.): Soziale Nachhaltigkeit: Von der Umweltpolitik zur Nachhaltigkeit? Arbeiterkammer Wien, **Informationen zur Umweltpolitik**, 149, pp.5-10.
- Birkmann, J. (2000) Nachhaltige Raumentwicklung Im Dreidimensionalen Nebel, **UVP-report**, 3 (2000), pp.164-167.
- Colantonio, A. (2008) Traditional and Emerging Prospects in Social Sustainability: 2008/02. **Oxford Institute for Sustainable Development (OISD)** - International Land Markets Group.
- Inskeep, E. (1991) **Tourism Planning: An Integrated and Sustainable Development Approach**, New York: Van Nostrand Reinhold.
- Landorf, C. (2009) Managing for Sustainable Tourism: a Review of Six Cultural World Heritage Sites, **Sustainable Tourism**, 17 (1), pp.53-70.
- Littig, B., Griessler, E. (2005) Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory, **International Journal of Sustainable Development**, 8 (1), pp. 65-79.
- McKenzie, S. (2004) Social sustainability: Towards some definitions. Hawke Research Institute: Working Paper Series, **Magill, Hawke Research Institute**, 1, pp. 1-31.
- Michael, Y. M. A. K., Peacock, C. J. (2011) Social Sustainability: A Comparison of Case Studies in UK, USA and Australia. **17th Pacific Rim Real Estate Society Conference**, Gold Coast, 16-19 Jan 2011.
- Schorner, B. (2010) Sustainable Mountain Tourism Development Illustrated in the Case of Switzerland. **SPNHA Review**, 6 (1), pp.87-108.
- Young, M. D. (1992) **Sustainable Investment and Resource Use. Great Britain: The Parthenon Publishing Group.**

